

KLASİK YA DA MODERN? DÜRRENMATT'IN DEDEKTİFİ KOMİSER BÄRLACH¹

CLASSICAL OR MODERN? DÜRRENMATT'S DETECTIVE COMMISSAR BÄRLACH

Betül YALÇINKAYA AKÇİT

Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, byalcinkaya@ankara.edu.tr

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 1 Eylül 2021
Kabul edildiği tarih: 5 Aralık 2021
Yayınlanma tarihi: 28 Aralık 2021

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 1 September 2021
Date accepted: 5 December 2021
Date published: 28 December 2021

Anahtar Sözcükler

Polisiye Romanı; Friedrich Dürrenmatt; Klasik Dedektif; Modern Dedektif; Yargıç ve Celladı; Şüphesiz; Komiser Bärlach

Keywords

Crime Novel; Friedrich Dürrenmatt; Classical Detective; Modern Detective; The Judge and His Hangman; Suspicion; Commissar Bärlach

DOI

10.33171/dtcfjournal.2021.61.2.13

Öz

Suç ve suçlu anlatılarının edebiyattaki temsilcisi olan polisiye türü, ortaya çıkışından günümüze kadar çeşitli gelişim ve değişim evrelerinden geçmiştir. Bu süreç içerisinde hem biçim ve kurgu hem de kişiler kadrosunda farklılıklar meydana gelmiştir. Belirli bir şablona dayalı olan klasik polisiye anlatının bu şablonu kırılmasıyla birlikte polisinin en önemli figürü olan dedektif de artık klasik dedektif özelliklerinin dışına çıkmaya başlamıştır. Dedektifler de çağın değişimine ayak uydurmuş ve zamanla klasik dedektifin yerini "modern" olarak tanımlanan dedektif figürü almıştır. Friedrich Dürrenmatt'ın "Yargıç ve Celladı" ile "Şüphesiz" adlı polisiye romanlarının dedektifi olan komiser Bärlach da ilk bakışta klasik dedektifler arasında sayılabilecek bir izlenim vermektedir. Ancak iki roman boyunca sergilediği değişim aşamaları incelendiğinde her iki dedektif türüyle de kesişim noktaları olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada söz konusu kesişim noktalarını belirlemek için klasik dedektif ve modern dedektifin özellikleri genel hatlarıyla ortaya koyularak komiser Bärlach'ın yetenekleri, kişilik özellikleri ve alışkanlıkları bu özelliklerle karşılaştırılmıştır. Dürrenmatt'ın dedektif figürü komiser Bärlach'ın hangi yönleriyle klasik, hangi yönleriyle modern dedektifler arasında sayılabileceği "Yargıç ve Celladı" ile "Şüphesiz" adlı eserlerinden yapılan örneklerle de desteklenerek gösterilmiştir. Nitekim Dürrenmatt'ın her iki eserde de görülen komiser Bärlach figürünün, "Yargıç ve Celladı" romanının ilk bölümlerinde genel anlamda klasik polisiye roman dedektifleriyle kesişim noktalarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak romanın kalan bölümlerinde ve "Şüphesiz" romanı boyunca artarak devam eden ve klasik dedektifin aksi yönünde bir gelişim süreci gösteren komiser Bärlach'ın, klasik dedektifin o "mükemmel" özelliklerinden uzaklaşarak giderek daha fazla modern dedektif özellikleri taşıdığı görülmüştür.

Abstract

The detective genre, which is the representative of crime and criminal narratives in literature, has gone through various stages of development and change from its emergence to the present day. During this process, various developments and changes took place both in form and fiction and in the characters. With the breaking of the template of classical detective narratives, the detective, who is the most important figure of the crime novel, has started to go beyond the classical detective characteristics. Detectives have also kept up with the change of the age and in time, the classical detective has been replaced by the detective figure, which is defined as "modern". Commissar Bärlach, the detective of Friedrich Dürrenmatt's "The Judge and His Hangman" and "Suspicion", gives the impression that he can be counted among the classical detectives at first glance. However, when the stages of change he exhibited throughout the two novels are examined, it is understood that there are intersections with both detective models. In this study, to determine the intersection points in question, the characteristics of the classical detective and the modern detective were revealed in general terms and the abilities, personality traits and habits of commissar Bärlach were compared with these features. In which aspects Dürrenmatt's detective figure commissar Bärlach can be counted among classical detectives and in which aspects he can be counted among modern detectives is shown, supported by examples from his works "The Judge and His Hangman" and "Suspicion". As a matter of fact, it is understood that commissar Bärlach, seen in both works of Dürrenmatt, has intersections with classical detective novel detectives in general in the first parts of the novel "The Judge and His Hangman". However, in the remaining parts of the novel and throughout "Suspicion", it has been seen that commissar Bärlach, who shows a development process in the opposite direction of the classical detective, shows more and more modern detective features by moving away from those "perfect" features of the classical detective.

¹ Bu makale, Betül Yalçinkaya Akçit tarafından Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda, Prof. Dr. M. Osman Toklu danışmanlığında hazırlanan "Dürrenmatt'ın Polisiye Romanlarında Üslup Özellikleri" başlıklı, yayımlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Suç ve suçluyu konu edinen metinleri, kutsal kitaplarda yer alan Habil ve Kabil anlatısına kadar geri götürmek mümkündür. Ancak edebiyatta suç ve suçluyu işleyen polisiye roman türünün ortaya çıkışı 19. yüzyılda sivil hukuk devletinin temellerinin atılmasıyla birlikte gerçekleşmiştir. Birçok toplumsal gelişmeyi de içinde barındıran bu yüzyılda, toplumsal yaşama ilişkin hukuk ve düzenlemeler tamamlandığında özellikle İngilizce konuşulan bölgelerde polisiye roman türü görülmeye başlamıştır. Aynı dönemde yönetim şekillerinde görülen farklılaşmalarla birlikte toplumdaki suç ve suçlu kavramları yeniden sorgulanır olmuş; basın özgürlüğüyle birlikte gazete, dergi ve kitaplarda yayımlanan cinayet davalarıyla ilgili konular büyük ilgi görmüştür (Mandel, 1996, s. 19-24).

Özetle suçun ve görgü tanıklarının tespiti ile cezalandırma yöntemlerindeki değişiklikler, özel veya kamuya bağlı dedektiflik ofislerinin kurulması ve giderek gelişen kriminal araştırma yöntemlerinin ortaya çıkışı 19. yüzyılda kurulan sivil hukuk devletlerinin kurulmasının ardından gerçekleşmiştir (Nusser, 2009, s. 72). Tüm bu gelişmelerle birlikte suçu işkence yoluyla itiraf ettirme gibi geleneksel ve bilimden uzak yöntemler yerini görgü tanıklarının sorgulama ve kanıt toplama gibi bilimsel yöntemlere bırakmıştır. Bunun ötesinde parmak izi analizi, kızılötesi fotoğraflama, elektronik mikroskoplar ya da yalan makinalarının sorgulamalarda kullanılması, daha sonra bir bilim dalı olarak anılacak olan *kriminoloji* teriminin altında toplanmıştır. Kriminolojinin yöntemlerini kullanmak artık hem özel kuruluşlarda hem de kamu kuruluşlarında bir sorumluluk olarak görülerek uygulanmıştır (Hilse, 1999, s. 16). Bu yüzyılda meydana gelen değişim ve gelişmeler edebiyata da yansımış ve “*bilim adamı gibi, gözlem, deney ve soyutlama aşamalarından geçen çalışma yöntemi takip eden bir romancı ve bunun sonucu olarak da insanın kişiliğini yaratan, yazgısını belirleyen gücün, maddesel gerekircilik olduğunu gösteren polisiye roman ortaya çıkmıştır*” (Çelik, 2015, s. 1).

Mandel (1988, s. 19) polisiye romanın ilk örneklerini “iyi haydut” öykülerine kadar geri götürürken farklı bir görüş polisiye romanın ana konusu olan suç ve suçlu kavramlarına olan ilginin özellikle Aydınlanma döneminde dikkat çekmeye başladığını öne sürmektedir (Neuhaus, 2021, s. 76). Bu görüşün temelinde, o dönem yalnızca bir suçu değil suçun arkasında yatan motivasyonu da işleyen ve bu bağlamda faili özel bir figür olarak ele alması nedeniyle Schiller’in *Der Verbrecher aus verlorener Ehre* (1786) adlı anlatısı yer almaktadır.

Polisiye edebiyat, konusunu suçtan alan edebi eserleri tanımlamada kullanılan bir üst kavram olarak değerlendirildiğinde üç alt başlığa ayrıldığı bilinmektedir (Vikman): suç romanı, dedektif romanı ve gerilim romanı. Bu üç alt tür, her ne kadar ilk bakışta birbirine benzer görünse de biçim ve içerik bağlamında birbirinden farklılaşmaktadır. Dedektif romanı ile suç romanı terimlerinin tanımlarını yapmak ya da bu türlere özgü özellikleri birbirinden ayırt etmek, kesişim noktalarının fazlalığı sebebiyle güçtür. Bu türlerin geçmişine bakıldığında popüler roman başlığı altında sınıflandırılan diğer eserlerden farklı olarak polisiye romanın kendine özgü bir tipoloji ortaya koyması ve geniş bir yelpaze içeren belli bir geleneğe dayanması dikkat çekicidir (Schulz-Buschhaus, 1975, s. 1). Suç romanı odak noktasında suçu işlerken dedektif romanı odak noktasına suçu aydınlatacak olan dedektifi almaktadır. Gerilim romanında ise kurgusal ayrımlar ortaya çıkmakta ve suç romanı ve dedektif romanından farklı olarak bilinen bir suçlunun yakalanma süreci ele alınmaktadır. Suç romanı, dedektif romanı ve gerilim romanını birbirinden ayıran en büyük özellik, konuları işleyiş biçimlerindeki farklılıklarıdır. Nitekim anılan türler özelinde ortaya çıkan bu farklılıklar ilgili türün belirleyicisi olan karakteristik özelliştir.

Klasik Dedektif Romanı

Bahsi geçen karakteristik özelliklerin yanı sıra dedektif romanlarını *klasik* olarak nitelendirmek için belirli ölçütler bulunmaktadır. Romanlarda dedektif, mekân, dil, suçun işleniş biçimi hatta romanın amacı eserin klasik dedektif romanı olarak anılıp anılmayacağını belirlemektedir. Buna göre klasik dedektif romanlarında *amaç*, okuru eğlendirerek bulmacalı bir gizemi çözme fırsatı sunmaktır. *Dedektif* figürü toplumda saygın bir yere sahiptir ve daima devlete ait emniyet güçlerinin yanında yer alarak onlara olayların çözümlenmesinde yardımcı olmaktadır. Dedektif, vakalarını mantıklı düşünme becerisi ve dahiyane sezgileriyle çözmektedir. *Mekân* kır evi, ada, tren, vapur, vs. gibi suçluların bulunmadığı izole yerlerden seçilmektedir. Romanda *dil* geleneksel ve sadedir. Yeni dil denemelerine yer verilmemektedir. *Suçlu* konusunda ise belirli kişiler tabu olarak görüldüğünden, örneğin üst tabakaya mensup olanlar, suçlu olarak işlenmemektedir (Götting, 2000, s. 17). Klasik polisiye romanda bu özelliklere sadık kalınmalı ve hiçbirinde büyük değişiklik yapılmamalıdır. İlginçtir ki bu kadar şablona bağlı olmasına rağmen klasik dedektif hikayelerinin her biri okurda heyecan ve bulmacayı çözme merakı uyandırmaktadır. Zira olayların akışı farklılık gösterdiğinden sonuç beklenen gibi gelişse de olayı çözme süreci oldukça heyecan vericidir.

Klasik Dedektifler

Anlatının vazgeçilmez ve mükemmel figürü olarak nitelendirilebilecek dedektif, katille birlikte olayın sonunda bulmacanın ve gizemin çözümünün tamamına vakıf olan tek polisiye kişisidir. Günümüz modern dedektifleriyle kıyaslandığında fazlaca şablon ve insanüstü özelliğe sahip olan klasik dedektifler² klasik polisiyelerin adeta süper kahramanıdır. Bu önermeden hareketle Van Dine'e göre (1928), dedektif romanında yalnızca bir dedektif yer almalı ve dedektifliği de meslek olarak icra etmelidir. Temel görevi ise ilk bölümdeki suçu işleyen kişiyi ortaya çıkaracak ipuçlarını toplamaktır.

E. A. Poe'nun Dupin'inden A. C. Doyle'un Holmes'una ve hatta Agatha Christie'nin Poirot'suna kadar klasik dedektiflere sıra dışı bir zekâ atfedilmiştir. Bu sayede çözülmesi zor olan her türlü olayı mantıkları ve ipuçlarını birleştirebilme yetenekleri arasında kurdukları bağla aydınlatabilmektedirler. Nitekim polisiyenin ilk zamanlarında üstün zekâları ve öngöruları nedeniyle dedektiflere neredeyse insanüstü özellikler yüklenmiştir. Örneğin Poirot'nun olaylara yaklaşırken hem çözümleyici zekâsıyla hem de içgüdüleriyle insanî sınırları zorladığı bilinmektedir. Bu özellikleriyle dedektifler roman dünyasının diğer kişilerinden, özellikle de kendisinin de dahil olduğu araştırmacı grupta yer alan kişiler olan yardımcılardan ve polislerden çok daha akıllıdır. Dedektif araştırmalarının genel hatlarıyla düşünme işine dayandığı varsayılırsa, düşünme süreçlerinin de belirli bir yöneme bağlı olduğunu kabul etmek işten bile değildir. Bu yöneme göre, “*elde edilen sonuçlar, bağlantılar vs., titiz gözlem, ölçüm, tanık ifadelerine dayanmakta ve olabildiğince deneylerle kontrol edilmektedir*” (Nusser, 2009, s. 46). Zekaya dayalı bu odaklanma ve olayları çözme yeteneği büyük dedektiflerin özelliklerindedir ve bunlar bu nedenle koltuk dedektifi / masa başı dedektifi (armchair detective) olarak da anılmaktadır (Jarosch ve Scharf, 2014, s. 44). Örneğin, Dupin gerçekten hareketsizken Holmes etkin bir biçimde olay yerlerini inceleyerek zekâsını bilimsel gözlemlerle birleştirmektedir. Diğer yandan Poirot'nun sıklıkla evde oturduğu görülse de olay yeri keşifleri ve sorgulamalar yaptığı da göz ardı edilmemelidir. Neticede, hareket halinde ya da durağan olmaları fark etmeksizin bulmacayı sahip oldukları düşünce ve akıl gücüyle çözümlediklerinden Holmes ve Poirot'nun araştırmalarında odak noktası aksiyon değil, akıl gücüdür (Jarosch ve Scharf, 2014, s. 44-45). Klasik dedektifler

² Klasik dedektiflerin önemli temsilcileri arasında E.A. Poe'nun Dupin'i, A. C. Doyle'un Sherlock Holmes'u, Agatha Christie'nin Miss Marple'ı ve Hercule Poirot'su, D.L.Sayers'ın Lord Peter Whimsey'i, Chesterton'ın Father Brown'ı ve G. Simenon'un komiser Maigret'ı saymak mümkündür.

aktif olarak olay yerinde bulunabiliyorsa da klasik polisyelerde şiddet ya da aksiyon sahnelerine yer verilmemektedir.

Her bir klasik dedektifin kendine özgü düşünme süreci ya da çıkış noktası bulunmaktadır. Öyle ki Dupin, hipotezini mantığıyla kurarken Poirot içgüdüleriyle kurmaktadır. Çıkış noktaları farklı olsa da ikisi de diğer tüm gerçekleri kendi hipotezleriyle birleştirerek gerçeklerin peşine düşmektedir. Elde ettikleri sonuca göre de hipotez reddedilmekte ya da yeniden kurulmaktadır. Holmes, gerçeklerin peşine düşerken deneysel yaklaşımı tercih etmekte ve elde ettiği bulgular arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu sayede mevcut şüpheleri gidermekte ve kurduğu bağlantılarla en sonunda kanıtlanan bir kuram ortaya koymaktadır (Nusser, 2009, s. 46). Burada değinilmesi gereken önemli konu, dedektiflerin çalışma yöntemlerinin tündengelim ya da tümevarım olarak adlandırılmasından ziyade olayları çözümleyici bir yöntemle ve okurun da anlayabileceği bir biçimde aydınlatmaya çalışmalarıdır. Bir diğer önemli konu ise çözüme kavuşturulmuş olayların mantığa uygun olmasının yanı sıra mümkün olan tek çözüme yalnızca dedektifin kendine özgü yöntemiyle ulaşılabilmesinin de kanıtlanmış olmasıdır (Riedlinger, 2007, s. 89). Dedektifler bu sıra dışı hipotez kurma ve mantık yürütme özellikleri sayesinde en zor olayları bile aydınlığa kavuşturabildiğinden hikâyenin sonunda polisin, yardımcısının ve okurun hayranlığını kazanmaktadır. Burada sakıncalı olarak nitelendirilebilecek durum, dedektifin bu şekilde salt mantıktan oluşan ve insanî olmayan, fonksiyonu yalnızca düşünmek olan bir makinaya indirgenme tehlikesidir. Böyle bir algıya neden olmamak için yazar, eserindeki dedektifin insanî yönlerini de ortaya çıkarmalıdır. Böylece okur kendini dedektifle özdeşleştirebilecek noktalar bulabilecektir. Bu özdeşleşmenin yanı sıra okur elbette her zaman başarı gösteren dedektifin karşısında kendisini yetersiz hissetmeden onun çalışma yöntemine hayranlık da duymalıdır. Okurun dedektif karşısında bir üstünlük hissi kazanabilmesi ve dedektifin de neticede yalnızca bir insan olduğunu gösterebilmek için yazarlar ender de olsa dedektiflerinin komik davranışlarını eserlerde yansıtmaktadır (Riedlinger, 2007, s. 40).

Suç karşısında takındıkları tavır da klasik dedektiflerin önemli özelliklerindedir. Schulz-Buschhaus'un (akt. Jarosch ve Scharf, 2014, s. 45) tespitine göre klasik dedektifler için suç vakaları salt düşünsel meydan okumalardan ibarettir. Çözüme kavuşturdıkları vakaları seçme nedenleri adaleti sağlamak ya da suçluları cezalandırmak değildir. Vaka ya da kurbanla herhangi bir duygusal bağ kurmadıkları gibi mesafeli bir tavır içinde olayları dışarıdan, üçüncü bir kişi olarak

gözlemlerler. Dolayısıyla büyük dedektifler olarak da bilinen klasik dedektiflerin elde ettiği başarılar entelektüel çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim bulgulara da herhangi bir ahlaki kaygı ile yaklaşmazlar.

Dedektiflerin uyuşturucu madde kullanması, sanatla ilgilenmesi, pipo içmesi ya da anormal alışkanlıklara sahip olması Jarosch ve Scharf (2014, s. 45) tarafından *eksantrik* özellikler olarak nitelendirilmektedir. Ancak Nusser (2009, s. 44) bu alışkanlıkları mantık düzleminde ele alarak büyük dedektifleri günlük hayatın tekdüzeliğinden uzaklaştıran bir yabancılaştırma etkisi olarak değerlendirmektedir. Bu dedektifler aristokrat kökenli ya da en azından üst tabakaya mensup kişiler olarak soyutlanmış bir yaşam sürmektedirler. Örneğin Dupin ve Holmes yalnızlığı bir tercih olarak yaşarken Poirot'nun sürdürdüğü izole yaşam yabancı olmasındandır. Evli olmamalarının ya da kadınların onların yaşamında herhangi bir rol oynamamasının pekiştirdiği yalnızlık, başarıları olmalarında en büyük paya sahip değilse de kayda değer bir özelliktir. Dedektiflerin kadınlarla ol(may)an ilişkileri, elbette onların yalnızlaştırılması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Zira yalnızlıkları, ilginin farklı yönlerine dağılmasına neden olacak dış etkenleri bertaraf edecektir (Nusser, 2009, s. 44). Dahası, kendilerini toplumdan mümkün olduğunca izole etmeleri, dedektife hiçbir etki altında kalmadan elindeki bulguları tarafsız bir biçimde analiz etme olanağı da tanımaktadır (Riedlinger, 2007, s. 40). Nitekim dedektifi başarıya götüren başat unsurlar izole bir yaşam, olayları analiz edebilme gücü ve elbette en önemlisi kıvrak zekâdır.

Modern dedektif romanı

Dedektif romanlarını *modern* olarak nitelendirmek için de belirli ölçütler bulunmaktadır. Aynı şekilde burada da dedektif, mekân, dil, suçun işleniş biçimi ve romanın amacı onların modern dedektif romanı olarak anılıp anılmayacağını belirlemektedir. Buna göre modern dedektif romanının *amacı* toplumsal eleştiri ile adalet ve düzenin sorgulanmasıdır. Faklı olarak vakalar dedektif için maddi geçim kaynağıdır ve *dedektif* çoğunlukla toplumdan izole bir kişilik olarak emniyet birimlerine karşı çalışmaktadır. Vakalarını, ipuçlarını takip ederek, veri toplayarak ve psikoloji bilimiyle çözmektedir. *Mekân* genellikle çok sayıda şüphelinin bulunabileceği büyükşehirdir. Eserlerin *dili* ise karmaşık bir biçimde sunulan gerçeklikle eştir. *Suçlular* konusunda herhangi bir tabu bulunmamaktadır ancak genellikle alt ve orta tabakadan kişiler tercih edilmektedir (Dusleag, 2011, s. 28-35).

Klasik bulmaca romanından ayrılan *hard-boiled* türünü, *thriller* ve polis romanı takip etmektedir. Modern polisyede dedektifin uğraşı artık çoğu olayda suçluyu yakalamayı hedefleyen klasik sorunsalı amaç edinmekten çıkmış özellikle *thriller* türünde daha çok suçlunun yakalanma süreci ve başka suçlar işlememesi için alt edilmesi haline gelmiştir. Zaman ve mekân arasındaki ilişkinin değişmesiyle, yani suç ve soruşturma olaylarının eş zamanlı olarak işlenmesiyle daha açık bir biçimde oluşturulmuş ve değişime uğramış karakter yapıları ortaya çıkmıştır. Öyle ki bu durum, modern dedektif romanında kurban, suçlu, şüpheli ya da olayla ilgisi olmayan figürler arasında ayırım yapmak şöyle dursun onlar arasında giderek artan bir bulanıklık yaratmaktadır (Dusleag, 2011, s.36). Nitekim bu bulanıklık, roman figürlerinin fonksiyonları arasında bir geçişkenlik oluşturarak türe adını veren dedektif figürünün şablon özelliklerini ve belirlenmiş kalıp fonksiyonlarını ortadan kaldırmaktadır.

Klasik dedektiften modern dedektife

Bahsedildiği gibi klasik dedektif anlatıların figürleri, özellikle de dedektif figürü, genel anlamda kendini tekrarlayan, şablon özellikler taşıyan, yani stereotipleştirilmiş figürlerdir. Örneğin dedektifin fonksiyonu cinayeti çözme işine indirgenmiştir (Broich, 1978, s. 98). Türün kalıplaşmış özellikleri nedeniyle klasik dedektif romanında figürler kendilerine verilen roller dışında hareket edememektedir. Ancak Amerikan polisiye geleneğinde özellikle 1930'lar ve 1940'lardan itibaren polisiye roman figürleri az da olsa farklı özellikler göstermeye başlamıştır. Dashiell Hammett ya da ondan biraz sonra Raymond Chandler gibi yazarların dedektif figürlerini kahraman olarak stilize ettikleri inkâr edilemese de o dönem İngiliz polisiyesinde hala devam ettiği biçimde, *kötüye* karşı savaşıyor *iyi* dedektifin siyah-beyaz tasviri en azından Hammet'in Sam Spade'inden sonra kırılmaya başlamıştır. Bunun yerini yine sert adam olarak tasvir edilen ancak melodramatik ve romantik yönüyle dikkat çeken bir dedektif almaktadır. Böylece bu *büyük dedektif* zamanla bir tür *sıradan insana* evrilmektedir. Chandler (akt. Perk, 2021, s.596) "*dedektifin dünyadaki en iyi kişi, sıradan insanlarla muhatap olabilecek kadar da sıradan olması gerektiğini dile getirmiştir.*" Ancak bu sıradanlık onun üstün yeteneklerine aykırı olarak değil destekleyici olarak düşünülmelidir, zira dedektifin sıradanlığı diğer bütün üstün yetenekleri gibi çözüme ulaşma yolunda sıradan insanları sorgulama ve düşünce biçimlerini anlamak için gerekli bir özellik olarak görülmelidir. Örneğin Patricia Highsmith ve John Bingham gibi yazarlar dedektiflerini dikkat çekmeyen, devlet kurumlarının yardımlarından kaçınan, varoluşsal korkuları olan modern insan

olarak tasvir etmektedir (Dusleag, 2011, s. 36). Bunların ötesinde özellikle Raymond Chandler, dedektifini bir de kanun ve düzeni sağlamak için kendi başına kaba kuvvete başvuran ıslah olmaz, uzlaşmaz bir adam olarak betimlemektedir. Öyle ki dedektif, bu dönüşüm sürecinde daha çok araştırmacı bir gazeteci tipinde, bütün bir araştırma ekibi olarak ya da dizi halinde okurun karşısına çıkmıştır (Spörl, s. 7-11).

Böylece 1930'lardan beri dönüşen polisiye romanla birlikte dedektif de tartışmasız kahraman figüründen ne kişisel ne de profesyonel başarısızlığa karşı başışıklığı olan bir araştırmacıya evrilmektedir. Bunların da ötesinde dedektif, araştırmaları çoğu durumda artık toplum tarafından tanınmayan, hatta rahatsız edici bulunabilen ve toplumdan izole edilmiş bir figür haline gelmektedir.

Araştırmacı rolünü kaybetmeyen dedektifin ölümü de artık tabu olmaktan çıkmaktadır. Bunun anlamı elbette açıktır: ahlaksızlığın bertaraf edilmesini sağlayacak olan, ahlak ve düzenin geriye kalan tek temsilcisi dedektifin ölümüyle birlikte artık okur için eserin sonunda adaletin yeniden sağlanacağına dair güvence yok olmaktadır (akt. Dusleag, 2011, s. 37).

Edebiyatta klasik dedektif modelinin yerini zaman içerisinde modern dedektifin almasıyla eserlerde uygulanan inceleme yöntemlerinde de değişiklikler olmuştur. Özellikle modern dedektiflerin artık kahramanlık fonksiyonlarını yitirmesiyle hatta eserde kurbanlardan biri olarak görülebilmesiyle birlikte klasik dedektifi kahraman yapan özellikler de yerini sıradan insanî özelliklere bırakmıştır. Böylece modern dedektif figürü incelenirken klasik dedektiflerin sahip olduğu üstün özellikler değil sıradan insana özgü buhranlı ruh hali, kaygı, korku, kurnazlık gibi doğal, içgüdüsel ve tepkisel özelliklerin öne çıktığı bilinmektedir.

Friedrich Dürrenmatt'ın 1950'lerde yayımladığı *Yargıç ve Celladı* ile *Şüpheli* adlı polisiye eserlerinin de dedektif figürü olan komiser Bärlach, ilk bakışta klasik bir dedektifmiş gibi görünse de özellikle *Şüpheli*'de klasik dedektiften oldukça uzak bir görüntü çizdiği anlaşılmaktadır. İlk bakışta yanıltıcı bir görüntü veren dedektif figürünün hangi dedektif modeli altında değerlendirilebileceğini tespit edebilmek adına komiser Bärlach figürü hem klasik hem de modern dedektiflerin özellikleri bağlamında değerlendirilecek ve eserlerden örneklerle de desteklenerek incelenmeye çalışılacaktır.

Yargıç ve Celladı'da komiser Bärlach

Komiser Bärlach, Dürrenmatt'ın 1950'de yayımlanan ilk polisiye romanı *Yargıç ve Celladı* (*Der Richter und sein Henker*) adlı eserin dedektifi ve ana figürüdür. Eserden edinilen bilgilere göre İsviçre doğumlu olan Bärlach daha sonra uzun süre İstanbul ve Almanya'da yaşamış ve burada önemli bir kriminolog olarak adını duyurmuştur. Bern'e geri dönen Bärlach'ın yaşı altmışın üzerindedir ve 1993 yılından beri Altenberg sokağındaki evinde ikamet etmektedir (Dürrenmatt, 2002, s. 8, 10, 24). Bärlach, Dupin ve Holmes gibi klasik dedektiflerle karşılaştırıldığında belirli ortak özellikleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Bärlach da öncülleri olan klasik dedektifler gibi onu meslektaşlarından farklı kılan karakteristik alışkanlıklar sergilemektedir. Örneğin, bir şeylerin çalınıp çalınmadığı merakıyla eve dönmeyi heyecan verici bulduğundan kapısını hiçbir zaman kilitlememektedir (Dürrenmatt, 2002, s. 25). Klasik bir polisiye dedektifinden beklendiği biçimde komiser Bärlach çok fazla sigara içmektedir. İyi yemek yemekten ve aşçılıktan hoşlanır, ayrıca bekarıdır. Sık sık mide rahatsızlığı çekmesi, şiddetli ağrı nöbetleri geçirmesi, hastalık izni kullanması, acilen ameliyat olması gerekliliği (Dürrenmatt, 2002, s. 15, 89) ve bu hastalıklar nedeniyle yalnızca bir yıllık ömrünün kalması ise klasik bir polisiye dedektifinden beklenmeyecek özelliklerdir (Dürrenmatt, 2002, s. 74, 87). Bärlach'ın bu hastalıklı hali, modern dedektife özgü olan sıradan insanî özellikler arasında değerlendirilmelidir zira klasik polisiyenin kahramanı hakkında bu tür insanî bilgilere yer verilmemelidir. Klasik dedektifler adeta yenilmez ve mekanikleşmiş kahramanlardır ve fiziksel hatta ruhsal koşulları hikâyenin gidişatını etkilemeyeceğinden detaylandırılmamalıdır.

Dedektif ve yardımcısı arasındaki ilişki incelendiğinde ise klasik dedektifler ve yardımcıları arasındaki alışlagelmiş ve bu ilişkinin temelindeki sadakat, nezaket ve güvenin *Yargıç ve Celladı* romanında yerini güvensizliğe bıraktığı ortaya çıkmıştır. Komiser Bärlach'ın olayla ilgili bulguları ve diğer bilgileri yardımcısı Tschanz'tan gizlemek için izlediği strateji, yardımcısının kendisini güvensiz hissetmesine neden olmuştur. Bärlach burada çok akıllıca davranarak yardımcısını hata yapması için onu tuzağa düşürmeye çalışmaktadır. Nitekim Tschanz da bu hataya düşer ve komiser Bärlach'tan gizli bir biçimde onun evine girerek aralarındaki güvensizliğin sebebini somutlaştırmaktadır. Yardımcının hamlesi, kendisine duyulan güvensizliğin boşa çıkmadığını göstermekle kalmayıp dedektifin zekâsının altını çizmekte ve öngörülü olduğu kadar sezgisel bir zekâyâ sahip olduğunu da okura aktarmaktadır. Bu, klasik ilişkilerde beklenmedik bir durum olduğundan okurun Komiser Bärlach'a

hayranlık geliştirmesini de sağlamaktadır zira o, en yakınındakine bile kuşkucu bir tavırla yaklaşmaktadır. Merkezde tuttuğu benliği ve olayı çözümlene güdüsü dışında her şey sorgulanabilir. Bu da onu iyice toplumdan uzaklaştırmakta ve yalnızlaştırmaktadır. Suerbaum (1984, s. 78) polisiye roman dünyasının özelliklerinden bahsederken tam da bu nitelikte bir özelliğe vurgu yaparak durumun iki taraflı bir tutarsızlık gösterdiğini belirtmiştir. Bir yanda roman figürlerinin görünürdeki statüleriyle asıl sahip oldukları insanî ve ahlaki erdemler arasındaki tutarsızlık diğer yanda ise onların görünürdeki sosyal ilişkileriyle birbirlerine karşı asıl davranışları arasındaki tutarsızlığı ele almaktadır. Ona göre klasik dedektif romanı salt bulmaca değil aynı zamanda olayların iç yüzünü gösteren bir oyundur. Suerbaum kimsenin görüldüğü gibi olmadığına işaret ederken bu eleştirisini bütün topluma yayar ve toplumun tamamının görüldüğü gibi olmadığını da belirtir. Nitekim incelenen eserlerdeki olayların iç yüzü belirginleşirken Bärlach ve diğer figürlerin gerçek iç dünyasının da zamanla ortaya serildiği görülmektedir.

Bekar olan Bärlach'ın arkadaşı da yoktur, hatta ev işlerine yardımcı olacak birisinden de eserde söz edilmemektedir. Klasik dedektif özelliklerinden biri olan bu denli yalnız ve soyutlanmış bir yaşam, kapalı bir kutuyu andırmaktadır. Nitekim Tschanz da gizlice komiser Bärlach'ın evine girdiğinde anlatıcının betimlemesinden dedektifin dışarıdaki hayattan tamamen soyutlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Yaşının uyuması ve kitapların fazlalığı ona korkutucu geliyordu.
Dikkatlice etrafına bakındı. Odanın penceresi yoktu, ancak her
duvarda muhtemelen başka odalara açılan kapılar vardı.
(Dürrenmatt, 2002, s. 24)

Eserde komiser Bärlach klasik polisiye roman sınırları içinde tutuluyor gibi görünse de eserin ilk satırlarından bu figürün klasik polisiye dedektiflerinden ayrıldığı ve tam tersi bir biçimde hastalıklı ve sürekli mide rahatsızlığından mustarip biri olarak sunulduğu anlaşılmaktadır. Böylece klasik polisiye romanlardaki dedektiflere kıyasla fiziksel sağlığı bakımından oldukça yetersiz bir imaj ortaya çıkmaktadır. Aslında içinde bulunduğu stresli durum nedeniyle mide rahatsızlığı çeken dedektifin tam da bu özelliğiyle başarısızlığı ve zayıflığı hazmedemeyen modern dedektiflerle benzeştiği görülmektedir.

Dürrenmatt romanın genelinde komiser Bärlach'ın yetersizliğine ve güçsüzlüğüne vurgu yaparak onun karşıt figürü olan ve her konuda Bärlach'tan daha üstün olduğu görülen Gastmann'la çatışma içine sokmaktadır. Bärlach'ın bu denli zayıf karakterli yansıtılması okurda da bir yetersizlik hissine neden olmakta ve

araştırması gereken Schmied cinayetinin Bärlach'ın yeteneklerini aştığı düşüncesini uyandırmaktadır. Rakibi Gastmann'ın Schmied dosyasını ele geçirmesinin ardından komiser Bärlach'ın elindeki somut bulguların yok olması okurun bu tavrını destekleyen en belirgin gelişmedir. Dürrenmatt dedektifinin çaresizliğini bir adım daha öteye taşıyarak komiser Bärlach'ı kendi kurnazlığına ve Gastmann'ın ince hesaplarına kurban etmektedir.

Gastmann, komiser Bärlach'ın evde olmayışını fırsat bilerek Schmied dosyasını almak üzere dedektifin evine girer. Eve döndüğünde Gastmann'la karşılaşan Bärlach, Gastmann'a evde bıraktığı silahındaki mermileri çıkarıp çıkarmadığını sorar. Gastmann'dan 'evet' yanıtını alınca da silahına yeltenmekten vazgeçer. Ancak Gastmann gittikten sonra mermilerin hala silahta olduğunu görünce Bärlach hayal kırıklığına uğrar (Dürrenmatt, 2002, s. 72). Gastmann tarafından kandırılan komiser Bärlach küçük düşmüş, aşağılanmış ve bu olayla birlikte mide ağrısı da nüksetmiştir. Bu çaresizlikle birlikte Gastmann'la olan mücadelesini yasal düzlemde uzaklaştırıp Tschanz'ı adeta bir yem olarak ortaya atarak Gastmann'ı tuzaga düşürmek istemektedir. Kriminolojinin yöntemlerini bir kenara bırakan Bärlach, olay yerini etraflica incelemeyen öznel bir bakış açısıyla kendi şüphelerinin/hislerinin yönlendirdiği biçimde hareket etmektedir. Burada klasik bir dedektifin aksine Bärlach'ın, yasal olmayan yollara başvurarak ve devlet kurumlarının yardımlarını kabul etmeyerek modern dedektif davranışları sergilediği görülmektedir.

Gastmann ve Bärlach'ın mücadelesi yıllar önce ikisinin girdiği bir iddiaya dayanmaktadır. Keyfi bir şekilde girilmiş bu iddianın amacı, faili belli olmayan bir suçun işlenip işlenemeyeceği ya da suçun araştırılmasında salt tesadüfün yön verici olup olamayacağını kanıtlamaktır. O günden beri karşılıklı olarak birbirlerini alt etmeye çalışan Gastmann ve Bärlach, Schmied cinayetinde yeniden karşı karşıya gelmektedir. Bu sefer komiser Bärlach da rakibi Gastmann gibi yasa dışı yollara başvurarak yardımcısı Tschanz'ın Gastmann'ın peşine düşmesine neden olarak tam bir suçlu imajı çizmektedir. Knox (1998, s. 7) klasik dedektifin figürünün görevini yerine getirirken herhangi bir suça karışmaması gerektiğini öne sürmektedir. Chandler (akt. Bernhard ve Georg, 1997, 25-30) de yine klasik dedektifi tasvir ederken, eğitilmiş bir dedektifin mesleğinin gerektirdiği ahlaki, fiziksel ve zihinsel ilkeler çerçevesinde davranması gerektiğini belirtmektedir. Adaleti sağlayacak kişi olarak komiser Bärlach'ın yasaları ihlal etmesi elbette ki bir kanun adamından beklenmemektedir. Burada da yine modern dedektif davranışları görülmektedir.

Bärlach, Schmied'in katilinin Tschanz olduğunu başından itibaren bilmesine rağmen Tschanz'a bunu sezdirmez ve onu Gastmann'dan intikam almak için kullanır. Nitekim Gastmann, Schmied cinayetinden tutuklanmaktadır ve komiser Bärlach, asıl suçlu olan Tschanz'ın şehri terk etmesine göz yummaktadır. Bir yanda sayısız suç işleyen Gastmann işlemediği bir suç nedeniyle tutuklanırken diğer yandan Bärlach bir cinayet zanlısı olan Tschanz'ı kendi kişisel hırsları uğruna kullandıktan sonra onun gitmesine izin vermektedir. Bir süre sonra, şehri terk eden dedektif yardımcısı Tschanz'ın hayatını kaybettiği haberi gelmektedir. Tschanz'ın ölümü bir kaza gibi görünse de intihar etmiş olma olasılığı da zayıf değildir. Bunun nedeni Schmied'i öldürdükten sonra kolay ve refah içinde bir hayat süreceğini düşünen Tschanz'ın aslında hiç beklemediği biçimde komiser Bärlach'ın maşası haline gelmesi ve hayalini kurduğu yaşamı sürememesidir. Bu bağlamda Bärlach'ın kriminolojinin yöntemleriyle ilgisi olmayan ve kişisel hırslarını takip ederek ulaştığı adalet bir kurban daha vermiştir. Adeta kendi mahkemesini kuran *yargıç* Bärlach'ın eline artık *celladı* Tschanz'ın da kanı bulaşmıştır. Eserdeki dedektif yardımcısı olan figürün sonunda hayatını kaybetmesi ve buna çok yüksek ihtimalle eserin dedektifinin sebep olmuş olması modern dedektiflerle ilişkilendirilebilecek bir özellik olarak görülmektedir. Oysaki klasik dedektiflerin emniyet mensupları ile hareket ettikleri bilinir. Bu nedenle bu davranış klasik dedektif modelinden tamamen uzaklaşıldığının ve davranışlarda yasaların değil kişisel tercihlerin ön planda tutulduğunu ortaya koymaktadır.

Şüphede komiser Bärlach

Dürrenmatt'ın ikinci polisiye romanı olan *Şüphede (Der Verdacht)* 15 Eylül 1951 ile 29 Şubat 1952 arasında *der Schweizerische Beobachter* adlı Almanca bir İsviçre dergisinde gazete romanı olarak yayımlanmış ve 1953 yılında kitap olarak basılmıştır. Dürrenmatt'ın bu eserinde de yer alan komiser Bärlach'ın geçmişi, aile yaşantısı ya da önceki görevleri gibi bilgilere yer verilmemektedir. Dolayısıyla *Yargıç ve Celladı* adlı eserin devamı olarak nitelendirilebilecek *Şüphede*, öncesinde herhangi bir olay ya da bilgi verilmeden komiser Bärlach'ın hastalığı nedeniyle hastanede bulunduğu sahneye başlamaktadır. Hastanede müdürüyle yaptığı konuşmada komiser Bärlach yaş haddinden emekli edileceğini öğrenmektedir (Dürrenmatt, 1989, s. 15). Yerine daha genç bir dedektif getirilmesi komiser Bärlach'ın kendisini gereksiz ve işe yaramaz hissetmesine sebep olmuştur. Devamında tepkisel olarak da bu durumu yeni nesil dedektiflerin yozlaşmasından şikâyet ederek eleştirmektedir.

Memuriyetine geride bıraktığına sevinmişti (...) Bunun asıl sebebi, medeni dünya düzeninin artık eskisi gibi gerçeğe dayanmamasıydı. (...) Pazarları Ayasofya'ya da gitseler, Bern Katedraline de gitseler insanlar hep aynıydı. Büyük caniler serbest bırakılıyor küçükler ise içeri tıkılıyordu. (Dürrenmatt, 1989, s. 16).

Komiser Bärlach bu sözleriyle o gün sonlanacağını öğrendiği kariyerinde “doğru” olarak addettiği olguların ve yasaları çiğnemek pahasına da olsa peşinden gidilmesi gerektiğini düşündüğü gerçekliklere olan tutkunun yeni nesil dedektiflerde bulunmadığına vurgu yapmaktadır. Komiser Bärlach, kendine özgü adalet anlayışını *Yargıç ve Celladı* eserinde olduğu gibi *Şüpheli*'de de sürdürmektedir. Onun için adalet salt yasalara bağlı bir olgu değildir. Burada odak noktaya koyduğu gerçeklik, suçluların cezalandırılmasıdır. Verilen örnekte toplum, kurum ve kişilere yönelik olarak ortaya koyduğu eleştiri modern dedektif romanının amacı ve modern dedektif figürünün davranışlarıyla örtüşmektedir.

Komiser Bärlach, onu yetersiz ve güçsüz gösteren olayların ardından bir kez daha şüphelerini kanıtlayabilecek ve gereken araştırmaları yapabilecek güçte olduğunu göstermek için bir toplama kampı hekimi olduğundan şüphelendiği Dr. Emmenberger'in peşine düşmektedir. Sonnenstein Sanatoryumunun yöneticisi olan Dr. Emmenberger'in peşinden gitme hırsı Bärlach'ın hayattaki tek amacıdır. Öyle ki ölümü bile göze alarak kendini Sonnenstein Sanatoryumuna sevk ettirmektedir. Tüm bu hırs ve çabanın ardından Bärlach şüphelerinde haklı çıksa da elde ettiği sonuç bir zaferden ziyade hayat dersi niteliğindedir.

Hesaplarını doğru yapmıştı; ancak yanlış hareket etmişti (...)
(Dürrenmatt, 1989, s. 89).

Komiser Bärlach aldığı yanlış kararlar neticesinde sanatoryumda neredeyse ölmesine sebep olacakken arkadaşı Gulliver tarafından kurtarılmaktadır. Gulliver, Nazi savaş suçlularının izini sürüp onları ortadan kaldırırken Bärlach bir emniyet mensubu olduğu halde bu cinayetlere göz yummaktadır. Gulliver'in kaba kuvvetle adaleti sağlama girişimlerine ortak olan Bärlach'ın, bu yönüyle kaba kuvvete başvuran modern dedektiflerden bir farkı kalmamaktadır. Karşılıklı çıkara dayanan bu ilişki Bärlach'ın öznel adalet anlayışının peşinden gittiğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Ancak bir yanı bu durumdan rahatsız olmuş olacak ki emekli olunca bu cinayetlere göz yumarak suça ortak olmaktan kurtulacağını düşünüp emekliliğine sevinmektedir.

“Emekli olmam iyi işte.” diyerek başını salladı Bärlach. “Senin gibi bir şeyle vicdanım rahatsız olmayacak artık. Seni uzun zaman önce kilitli parmaklıklar ardına koymalıydım (...)” (Dürrenmatt, 1989, s. 27).

Bärlach ve Gulliveri’in farklı kişilikleri madalyonun iki yüzü gibidir. Bärlach, bir emniyet mensubu olarak suçluların peşine yasal yollardan düşmesi gereken bir dedektifken Gulliver, karanlık entrikalarını adeta yasaların etrafından dolanarak uygulayan ve böylece de ceza almayan suçluları etkisiz hâle getirmek zorundadır. Her ikisi de adaleti sağlama peşinde olsa da uygulamalarındaki kişisel yorum farkları yasalara aykırı adımlar atmalarına neden olmaktadır. Bärlach, yasaları göz ardı ederek adaleti sağlamak için devletin kurumlarının ona sunduğu imkanları kabul etmeyerek kendi yolunu izlemekte ve böylece yine modern dedektiflere özgü bir davranış biçimi ortaya koymaktadır.

Eserin sonunda gücü tükenmek üzere olan Bärlach, peşine düştüğü Dr. Emmenberger’den kaçamayacak kadar solgun ve bitkin düşmüştür. Ameliyat masasında Dr. Emmenberger tarafından öldürülmeyi beklerken Gulliver onu zehirleyerek öldürmüştü ve komiser Bärlach’ı kurtarmıştır. *Yargıç ve Celladı* eserinde genel hatlarıyla klasik bir dedektif olarak sunulan komiser Bärlach’ın *Şüphe* eserindeki bu sahneye kadar klasik dedektif özelliklerinden sıyrılıp giderek nasıl güçsüz ve yetersiz bir dedektif haline geldiği gözler önüne serilmektedir. Klasik dedektiflerin üstün zekâ ve analiz yeteneği burada işe yaramamış, değişen dünya düzeniyle birlikte tek başına adaleti sağlamaya çalışanların devri artık sona ermiştir. Gulliver’in, adaleti sağlama yöntemlerinin değiştiğini vurgulayan sözleri bunu desteklemektedir.

(...) Senin yalnız başına felakete sürüklenmene izin mi verseydim? Bu günlerde bir zamanlar şövalyelerin herhangi bir ejderhaya karşı sefere çıktıkları gibi artık kötülükle tek başına savaşmak mümkün değildir. Bugün karşı karşıya olduğumuz suçluları dize getirmek için biraz öngörülü olmanın yeterli olduğu o günler geride kaldı. Seni dedektif delisi; zamanın kendisi seni anlamsızlıklara sürükledi! (Dürrenmatt, 1989, s. 117).

Bir dedektifin bu denli çaresiz kalması ve ölümden kurtulmak için başka birine ihtiyaç duyması elbette klasik bir dedektifin içinde bulunmayacağı bir durumdur. Bu son sahnede Bärlach, modern dedektifin yenilgilere karşı hazırlıksız olan o ruh haline bürünmüş ve son kurtarıma çarpınışlarına Gulliver cevap vermiştir. Neticede bu ikinci romanda da rakibinin elinden kurtulmayı başarsa da dedektiflik kariyerindeki

bu son çarpınışı mide kanserine karşı galip gelmesine yetmemiş ve ölümü mide kanserinin elinden olmuştur.

Sonuç

Suçtu aydınlatan ve suçluyu adalete teslim eden dedektif figürünü odak noktasına alan dedektif romanı, öğelerinin işleniş biçimine göre klasik ya da modern dedektif romanı olarak değerlendirilebilmektedir. Öğelerden en önemlisi, türün de belirleyicisi olan ve klasik ile modern olarak ayrılan dedektif figürüdür.

Klasik dedektif, sıra dışı zekâsı ve neredeyse insanüstü yetileriyle üzerinde çalıştığı vakayı kendine özgü yöntemlerle aydınlatmaktadır. İncelediği vakaları salt adaleti sağlamak için değil, aynı zamanda düşünsel meydan okumalar olarak nitelendirdiği bulmacayı çözmek için de seçmektedir. Nitekim büyük dedektifler olarak da anılan klasik dedektiflerin başarısı entelektüel çabalarının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Klasik dedektif figürü olaylara yaklaşımında sergilediği öznel yöntemlerin yanı sıra şahsiyet olarak da fazlaca kendine özgüdür. Toplumdan izole bir yaşam süren klasik dedektifler uyuşturucu madde, sigara, pipo vs. kullanımını gibi alışkanlıklara sahip, sanatla ilgilenen entelektüel kişilerdir. Tür genel hatlarıyla değerlendirildiğinde ise dedektif romanlarında işlenen suçların sıra dışı bir analitik zekaya sahip entelektüel kişilikler tarafından çözüleceği fikri kabul edilebilirdir. Zira incelenen eserlerde bulmacayı çözmeye ve suçluyu bulma süreçleri bunu göstermektedir.

Modern dedektif ise, amacı toplumsal eleştiri ile adalet ve düzenin sorgulanması olan modern polisiye türüne paralel biçimde toplumdan izole bir kişilik olarak emniyet birimlerine karşı çalışmaktadır. Vakalarını da kişisel ve bilimsel yöntemler kullanarak - örneğin veri toplayarak veya psikoloji biliminden yararlanarak çözmektedir. Modern dedektif, modern mekân, yani büyükşehirde ikamet etmektedir. İzole bir yaşam sürse de oldukça fazla suçun ve insanın olduğu bir yerdedir. Bu kalabalık hal ve geçişkenlik de modern dedektif için kurban, suçlu, şüpheli ya da araştırmacı figürler arasında ayırım yapmayı zorlaştırmaktadır.

Bu kapsamda bu çalışmada Friedrich Dürrenmatt'ın *Yargıç ve Celladı* ve *Şüpheli* adlı eserlerindeki ortak dedektif figürünün hangi dedektif modeliyle örtüştüğü sorusuna cevap olacak biçimde eserlerdeki dedektif figürü incelenerek ayrıntılı bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. İlginç olarak bu figürün bir taraftan klasik dedektif özellikleri taşıdığı, diğer taraftan ise modern dedektif davranışları - örneğin toplumsal eleştiri gibi - sergilediği görülmüştür. Bunun da ötesinde aslında komiser

Bärlach figürünün bu iki dedektif modeli arasındaki geçiş ve evrilme sürecini yansıttığını söylemek mümkündür.

Aşağıda verilen tablo incelenen dedektif figürünün iki yönlülüğü başat yönleriyle ortaya koymaktadır. Tabloda klasikten moderne dönüşen dedektifin özellikleri yer almaktadır. Klasik özelliklerde komiser Bärlach'ın özellikle analitik zekâsı, kötüyeye karşı duruşu, toplumsal saygınlığı, sessiz tutumu, tuhaf karşılanan alışkanlıkları, medeni durumu, ilgi alanları gibi özellikler üzerinde durulmuştur. Modern dedektif özellikleri bağlamında ise suça yatkınlık, kötü karşılarındaki durum, fiziksel sağlık, adalet ve cezalandırma anlayışı, en yakınları karşı güvenizlik hissi ve toplumsal eleştirisi gibi özellikler ele alınmıştır.

KOMİSER BÄRLACH'IN KLASİK DEDEKTİFLERLE ÖRTÜŞEN ÖZELLİKLERİ	YARGIÇ VE CELLADI	ŞÜPHE
ANALİTİK ZEKÂ	x	
KÖTÜYE KARŞI SAVAŞ	x	x
SAYGIN KİŞİLİK	x	
AZ KONUŞMA	x	x
TUHAF ALIŞKANLIKLAR	x	
TÜTÜN KULLANIMI	x	
BEKARLIK	x	x
ANTİKA MERAKI	x	
YEMEK VE SANATA İLGI	x	
İZOLE YAŞAM	x	
KAHRAMAN	x	
KOMİSER BÄRLACH'IN MODERN DEDEKTİFLERLE ÖRTÜŞEN ÖZELLİKLERİ		
SUÇ İŞLEMEK	x	x
KÖTÜ KARŞISINDA AŞAĞILANMA		x
HASTALIKLI HAL, FİZİKSEL ZAYIFLIK GİBİ	x	x
SIRADAN İNSAN ÖZELLİKLERİ		
BAŞARISIZLIĞA TAHAMMÜLSÜZLÜK		x
ADALETİ HUKUKSUZ YOLLARDAN SAĞLAMA	x	x
VEYA SAĞLANMASINA İZİN VERMEK		
YARDIMCISIYLA GÜVEN SORUNU	x	
TOPLUMSAL ELEŞTİRİ	x	x

Tablodan anlaşılacağı üzere komiser Bärlach'ın *Yargıç ve Celladı* eserinde klasik dedektif özellikleri ağırlıklı olarak görülürken modern dedektif özelliklerine sahip olduğu da anlaşılmaktadır. *Şüpheler* eserinde ise daha yoğun ve okurun da fazlaca dikkatini çekecek biçimde daha fazla modern dedektif özelliği ortaya çıkarken başat klasik dedektif özellikleri neredeyse hiç görülmemektedir. Bu bilgiler ışığında komiser Bärlach'ın salt klasik ya da salt modern bir dedektif olmadığı ortaya çıkmaktadır. Öyle ki aslında komiser Bärlach'ın, birbirinin devamı niteliğinde olan bu iki eser boyunca klasik dedektiften modern dedektife doğru bir gelişim/dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Buradan hareketle, Dürrenmatt'ın edebiyattaki klasik dedektifin modern dedektife evrilme sürecini komiser Bärlach üzerinden yansıttığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

- Bernhard R., Georg S. (1997). *Cinayet Sineması Polisiye Sinemanın Tarihi ve Mitolojisi, Sinemanın Temelleri-3*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Broich, U. (1998). Der entfesselte Detektivroman. J. Vogt, (Yay. haz.). *Der Kriminalroman: Poetik – Theorie – Geschichte* içinde (s. 97-110). München: Fink.
- Çelik, E. (2015). Batı Edebiyatında Polisiye Romanın Gelişimi Sürecinde Düşünsel ve Sosyal Etkiler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi, Mayıs*, 1-14.
- Dusleag, e. (2011). *Gesellschaftskritik in portugiesischen Kriminaltexten. Clara Pinto Correias Adeus, Princesa als Anti-Detektivroman*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Wien: Universität Wien.
- Dürrenmatt, F. (2002). *Der Richter und sein Henker*. Zürich: Rororo.
- Dürrenmatt, F. (1989). *Der Verdacht*. Köln: Rohwolt.
- Götting, U. (2000). *Der deutsche Kriminalroman zwischen 1945 und 1970, Formen und Tendenzen*. Marburg: Tectum.
- Hilse, C. (1999). *Die Geschichte des Kriminalromans im Spiegel des aktuellen Medienmarktes*. Diplomarbeit, Stuttgart: Fachhochschule Stuttgart – Hochschule für Bibliotheks- und Informationswesen.
- Jarosch, H., Scharf, H. (2014). *Wolf Haas und der Kriminalroman: Unterhaltung zwischen traditionellen Genrestrukturen und Innovation*. Hamburg: Diplomica.
- Mandel, E. (1996). *Hoş Cinayet*. İstanbul: Yazın Yayıncılık.

- Neuhaus, S. (2021). *Der Krimi in Literatur, Film und Serie: eine Einführung*. Tübingen: UTB.
- Nusser, P. (2009). *Der Kriminalroman*, Stuttgart: J.B. Metzler.
- Perk, D. (2021). Edebiyattan Beyaz Perdeye Tür Belirleyici Kişiler. *DTCF Dergisi*, 61.1, 583-602.
- Riedlinger, S. (2007). *Tradition und Verfremdung-Friedrich Dürrenmatt und der klassische Detektivroman*. Marburg: Tectum.
- Schulz-Buschhaus, U. (1975). *Formen und Ideologien des Kriminalromans. Ein gattungsgeschichtlicher Essay*. Frankfurt/M.: Athenaion.
- Spörl, U. (2004). *Die Chronotopoi des Kriminalromans. Erlanger Digitale Edition 2004*. Erişim Tarihi: 10.10.2021, <http://www.erlangerliste.de/ede/krimi.pdf>
- Suerbaum, U. (1984). *Krimi. Eine Analyse der Gattung*. Stuttgart: Philipp Reclam jun.
- Van Dine, S. S. (1928) Twenty Rules for Writing Detective Stories. *American Magazine*, 106.
- Vikman, S. (2008). *Zur Subkategorisierung der Kriminalliteratur am Beispiel von zwei Kriminalromanen: Happy birthday, Türke! (1987) von Jakob Arjouni und Der Hahn ist tot (1993) von Ingrid Noll*. Vaasa: Universität Vaasa Institut für Deutsche Sprache und Literatur.

Summary

The detective genre, which is the representative of crime and criminal narratives in literature, has gone through various stages of development and change from its emergence to the present day. During this process, various developments and changes took place both in form and fiction and in the characters. With the breaking of the template of classical detective narratives, the detective, who is the most important figure of the crime novel, has started to go beyond the classical detective characteristics. Detectives have also kept up with the change of the age and in time, the classical detective has been replaced by the detective figure, which is defined as "modern". Commissar Bärlach, the detective of Friedrich Dürrenmatt's crime novels *The Judge and His Hangman* and *Suspicion*, gives the impression that he can be counted among the classical detectives at first glance. However, when the stages of change he exhibited throughout the two novels are examined, it is understood that there are intersections with both detective models. In this study, to determine the intersection points in question, the characteristics of the classical detective and the modern detective were revealed in general terms and the abilities, personality traits and habits of commissar Bärlach were compared with these features.

Before examining the works, it is useful to explain the detective figure, which is the determinant of the genre and the most important element of the detective novel, in the context of its classical and modern features. The classical detective, with his extraordinary intelligence and almost superhuman abilities, illuminates the case he is working on in his own unique ways. He chooses the cases he examines not only to ensure justice, but also to solve the puzzle, which he describes as intellectual challenges. He chooses the cases he examines not only to ensure justice, but also to solve the puzzle, which he describes as intellectual

challenges. As a matter of fact, the success of classical detectives, also known as great detectives, emerges because of their intellectual efforts. The classical detective figure is unique in terms of personality as well as the subjective methods he displays in his approach to cases. Classical detectives, who lead a life isolated from society, may have habits such as drugs, cigarettes, and pipes and are intellectuals interested in art. When the genre is evaluated in general terms, it is acceptable that the crimes committed in the detective novels will be solved by intellectual personalities with an extraordinary analytical intelligence. Because the processes of solving the puzzle and finding the criminal in the analyzed works also support this proposition.

The modern detective, on the other hand, works against the police units as an isolated personality from the society since the purpose of the modern detective genre is social criticism and the questioning of justice and order. The modern detective also solves his cases using individual and scientific methods - for example, by collecting data or using the science of psychology. The modern detective resides in the modern place, that is, in the metropolis. Although he lives in isolation, he is in a place with a lot of crime and crowds. This crowdedness and passivity also make it difficult for the modern detective to distinguish between victims, criminals, suspects, or unrelated figures.

In this context, in this study, the common detective figure in Friedrich Dürrenmatt's novels *The Judge and His Hangman* and *Suspicion* were examined, and a general picture of the detective model was drawn. Interestingly, it was seen that this figure had classical detective features on the one hand and was influenced by modern life and the scientific studies it brought, on the other hand. When commissar Bärlach is examined in the context of classical detective features, it is seen that he has dominant features such as analytical intelligence, war against evil, respectable personality, little speech, strange habits, being single, tobacco use, interest in antiques, food and art, isolated life, and heroism. When the commissar Bärlach is examined in the context of modern detective features, dominant features such as committing crimes, humiliation in the face of evil, morbid state, physical weakness, ordinary human characteristics, intolerance of failure, providing justice unlawfully or condoning it, trust issue with his assistant and social criticism emerge. While the classical detective features of Bärlach are predominantly seen in *The Judge and His Hangman*, it is also understood that he has modern detective features. In the work *Suspicion*, more modern detective features appear, which are more intense and attract the attention of the reader, while the dominant classical detective features are almost never seen. In the light of this information, it becomes clear that commissar Bärlach is not a purely classical or a purely modern detective. Beyond that, it is seen that commissioner Bärlach has undergone a development/transformation from a classical detective to a modern detective during these two works, one of which is a continuation of the other. From this point of view, it would not be wrong to think that Dürrenmatt reflects the evolution of the classical detective in literature to the modern detective through commissar Bärlach.